

ДІАЛЕКТИ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ — одна з форм побутування української мови, що існує поряд з **літературною мовою**, соціолектами (арго, **жарґонами**, **сленґами**). Сукупність **діалектів** складає українську діалектну мову. Діалекти виявляють близькість між собою в одних ланках структури і відмінності — в інших. Діалектна мова становить таку цілісність, що варіюється у просторі. Цю варіативність зумовлюють неоднакові напрями розвитку одного й того ж мовного явища на різних територіях функціонування, неоднакові впливи сусідніх мов, адміністративно-територіальні, політичні, релігійні розмежування українського **етносу** на різних етапах його історії.

Кожне мовне явище має свою територію поширення (**ареал**). Накладання ареалів різних мовних явищ спричиняє самобутність кожної діалектної зони, **говірки**. За ступенем структурної близькості між собою у межах діалектної мови виділяють ієрархічно підпорядковані одиниці діалектного поділу різного ступеня узагальнення явищ: говірка — найменша одиниця діалектного поділу, охоплює мовлення одного, рідше — кількох населених пунктів; у межах говірки відсутні внутрішні структурні протиставлення; це реально функціонуюча комунікативна система; **говір** (або діалект) — одиниця діалектного поділу, яка охоплює кілька близьких за структурою говірок, має незначні протиставлення мовних явищ між говірками, що утворюють говір; це не реально існуюча комунікативна система, а конструкт, який складають типові риси тих говірок, які охоплює говір; **наріччя** — найбільша одиниця діалектного поділу, що охоплює близькі за структурою говори; це конструкт вищого порядку, який складають типові риси говорів, що входять до складу наріччя. Сучасну українську діалектну мову утворюють три наріччя: **північне** (або

поліське), **південно-західне** і **південно-східне**. Значні українські діалектні масиви знаходяться нині за межами України і зазнають впливу відповідного мовного довкілля у Молдові, Румунії, Словаччині, Польщі, Білорусі, Росії, Боснії і Герцеговині, Хорватії, Сербії.

Діалекти української мови були базою формування української літературної мови на різних етапах історії **мови**. В основі сучасної української літературної мови лежать говори центральноукраїнського мовного ареалу, насамперед говори південно-східного наріччя зі значним впливом говорів подільських, волинських (сх. частина), східнополіських; відчутним був вплив ін. діалектів південно-західного наріччя. Переселенський південно-лемківський говір, що функціонує у хорватському і сербському оточенні, ліг в основу літературної мови бачвансько-сремських русинів у Сербії. На сучасному етапі розвитку літературної мови діалекти залишаються джерелом розвитку її структури та виражальних можливостей, зокрема художнього і публіцистичного стилів.

Див. також **Діалектологія**.

Рекомендована література

1. Жилко Ф. Т. Нариси з діалектології української мови. К., 1966;
2. Українська літературна мова в її взаємодії з територіальними діалектами. К., 1977;
3. Бевзенко С. П. Українська діалектологія. К., 1980;
4. Атлас української мови: У 3 т. К., 1984–2001;
5. Глібчук Н., Костів О. Українська діалектологія. Львів, 2023.

П. Ю. Гриценко

Бібліографічний опис:

Діалекти української мови / П. Ю. Гриценко // Енциклопедія Сучасної України [Електронний ресурс] / Редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.] ; НАН України, НТШ. — К. : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2007. — Режим доступу: <https://esu.com.ua/article-24451>. — Останнє поновлення : 2024.

2001-2025 © Ця енциклопедична стаття захищена авторським правом згідно з чинним законодавством України (докладніше).